

**REPUBLIKA HRVATSKA
PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU**

DPR-602-01/10-056

Zagreb, 6. rujna 2010.

**Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
dr. sc. Radovan Fuchs, ministar
Donje Svetice 38, 10 000 Zagreb**

**Predmet: **Zaštita prava i interesa djece u odgojno-obrazovnim ustanovama u
školskoj godini 2010./2011., preporuke, prijedlozi i stajališta****

Poštovani,

U prigodi početka školske godine 2010./2011. držimo važnim podsjetiti na neke od naših preporuka, prijedloga i stajališta u području obrazovanja koje smo Vam u prethodnom razdoblju uputili i o kojima smo izvijestili Hrvatski sabor u Izvješću o radu Pravobranitelja za djecu za 2009. godinu (www.dijete.hr), a još su aktualne. Ljubazno molimo da ih u okviru svojeg djelokruga razmotrite. Također Vas molimo da o našim preporukama, prijedlozima i stajalištima upoznate i odgojno obrazovne ustanove.

Nasilje u odgojno-obrazovnim ustanovama

Problem nasilja u odgojno-obrazovnim ustanovama se još uvijek ne rješava sustavno. Provedba Protokola o postupanju u slučaju nasilja među djecom i mladima često je formalna pa se u nekim školama smatra da je prijavom slučaja centru za socijalnu skrb i jednim razgovorom djeteta sa stručnim suradnikom te razgovorima s učiteljem i roditeljem, slučaj „riješen“. Posebno je aktualan problem nasilja putem mobitela i interneta, koje dio odgojno-obrazovnih djelatnika ne prepoznaje kao nasilje i ne poduzimaju mjere zaštite. U zaštiti djece od svih oblika nasilja uočen je nedostatak učinkovitih preventivnih programa, nedovoljna koordinacija svih sustava, izostanak kontinuiranog rada i tretmana, kako žrtava nasilja tako i počinitelja. Nužno je stoga posvetiti više pažnje posebnom obliku preventivnog rada s djecom i s njihovim roditeljima i školom. Držimo da treba postojati jedinstvena strategija, kao i preventivni programi koji će biti lako primjenjivi i dostupni svim školama. Također je nužno istovremeno potaknuti na istraživanja i oformiti bazu podataka vezanu za problem nasilja među djecom u odgojno-obrazovnim ustanovama, s ciljem snimanja stanja u školama, planiranja i poduzimanja preventivnih aktivnosti, osvještavanja problema te motivacije djelatnika škola i nadležnih institucija za konkretan rad na prevenciji nakon dobivenih rezultata. Također, smatramo posebno važnim aktivno uključivanje učenika u rješavanje problema nasilja

Prava djece s poremećajima u ponašanju

Škole se vrlo teško nose s potrebama djece s poremećajima u ponašanju, zbog čega trpe ova, ali i druga djeca u školi. Osim u nedovoljno sistematičnom praćenju ove pojave i nedostatku sustavnih i evaluiranih preventivnih programa, razloge tomu vidimo i u nedovoljnoj edukaciji i kompetentnosti nastavnika za ovu problematiku, u podcijenjenosti njihovog rada i

obrazovanja općenito u društvu, u nedovoljnom broju stručnih suradnika psihologa, socijalnih pedagoga, rehabilitatora, ali i u preopširnom nastavnom programu, zbog čijeg ostvarivanja škola gubi svoju odgojnu funkciju. Ne postoje ni operativni programi za sustavno bavljenje ovom djecom, a većina pozitivnih primjera svodi se na kreativnost i entuzijizam pojedinih djelatnika.

S obzirom na stav Nacionalne strategije prevencije poremećaja u ponašanju djece i mladih od 2009. do 2012., da škole trebaju postati središnje institucije i nositelji suradnje i preventivnih aktivnosti u lokalnoj zajednici te uključiti druge institucije i nevladin sektor, podaci o programima trebaju se objediniti, što će omogućiti provođenje kvalitetnih programa i u drugim školama.

Budući da se program mjere produženog stručnog postupka pokazao kao učinkovit i koristan u zaštiti djece rizičnog ponašanja, preporučamo njegovu širu implementaciju u škole u Republici Hrvatskoj. Zbog niza nejasnoća, u kreiranju pedagoške mjere odgojno obrazovnog tretmana produženog stručnog postupka, i otpora u školama prema provođenju ove mjere, preporučamo Ministarstvu da u suradnji s djelatnicima odgojno obrazovnih ustanova pronade optimalni model njezine primjene.

Prava djece s teškoćama u razvoju

Iako u Hrvatskoj već postoje odgovarajuća rješenja za uspješnu primjenu obrazovne integracije, još nisu utvrđeni niti stavljeni na pravo mjesto svi raspoloživi resursi koji bi na nacionalnoj razini stvorili učinkovit sustav primjerene podrške i povećali odgojno-obrazovnu uključenost djece s teškoćama. Da bi se to postiglo, nužno je i postojanje odgovarajućeg broja materijalno, kadrovski i tehnički primjereno opremljenih obrazovnih ustanova. Zadovoljavanje ovog uvjeta može se postići samo stvarnom i dosljednom implementacijom donesenih pedagoških standarda, poštujući rokove i osiguravajući dostatna sredstva za implementaciju. Ministarstvo je bilo obvezno pravilnikom dodatno regulirati pitanje obrazovanja djece s teškoćama u razvoju, koji je trebao biti donesen početkom kolovoza 2009. godine. Nažalost, on još uvijek nije donesen što multiplicira teškoće i problem ove skupine djece, njihovih roditelja i učitelja. I dalje je nejasno u kojem slučaju i koje dijete ima pravo na pomoćnika u nastavi, tko to može biti, tko će educirati i financirati pomoćnike u nastavi i sl. Stoga Vas još jednom pozivamo da žurno donesete Pravilnik o školovanju djece s teškoćama u razvoju te izradite jasne kriterije za uvođenje asistenata/pomoćnika u nastavi na nacionalnoj razini. Isto tako, naglašavamo potrebu daljnje sustavne edukacije svih djelatnika odgojno-obrazovnog sustava o potrebama i pravima djece s teškoćama u razvoju.

Prava djece pripadnika nacionalnih manjina

Aktivnost koju smatramo najnužnijom u radu s djecom pripadnicima romske nacionalne manjine je sustavno rano učenje hrvatskog jezika, kako nepoznavanje jezika ne bi i dalje bio izgovor i glavni razlog kojim se tumači i opravdava neuspjeh kvalitetnog uključivanja romske djece u odgojno-obrazovni proces. Još uvijek neke obrazovne institucije nisu razvile nadomjesne specijalizirane programe (priprema za školu, produženi boravak, učenje hrvatskog jezika kao drugog jezika, dodatne i dopunske programe, i sl.) kojima bi se zadovoljile potrebe romske populacije. Škole u kojima se školuje znatan broj romske djece, morale bi u svojim programima rada predvidjeti oblike rada i aktivnosti koje odgovaraju romskoj djeci te bi morale inzistirati na suradnji s obiteljima i zajednicom, preduvjetom neophodnim za uključivanje i uspješno školovanje ove djece. Ukoliko je nemoguće postići tu suradnju, škole trebaju, što im je i zakonska obveza, ustrajati u traženju pomoći i podrške centara za socijalnu skrb te kontinuirano s njima izmjenjivati informacije i tražiti najbolja rješenja u korist djece. U skladu s preporukama UN-ova Odbora za prava djeteta, te nacionalnim dokumentima koji zagovaraju poboljšanje položaja romske djece u hrvatskom društvu, nužno je sustavno osigurati produženi boravak (cjelodnevni boravak) u okviru kojega bi djeci bila pružena podrška (primjerice pisanje zadaće, dodatno učenje hrvatskog jezika,

kulturne i sportske aktivnosti, topli obrok) koju često nije moguće osigurati unutar obitelji. Primjedbe većinske zajednice i škole vrlo često su usmjerene na neprimjerena ponašanja koja iskazuju pojedina romska djeca. Utoliko je važnije da se putem organiziranog produženog stručnog postupka unutar škola u kojima se školuju romska djeca osiguraju različiti stupnjevi prevencije takvih ponašanja, uključujući i prevenciju nasilja. Stoga Vam preporučamo da posebnu pozornost usmjerite na rješavanje ove problematike, kao i na snažnije povezivanje škola i lokalne zajednice u rješavanju eventualnih problema na terenu.

Pedagoške mjere i ocjenjivanje učenika

U ovom izvještajnom razdoblju uočeno je da teškoće stvaraju i nejasni kriteriji za izricanje pedagoških mjera te kriteriji za ocjenjivanje vladanja i ocjenjivanje odgojnih predmeta. S ciljem zaštite prava i interesa djece, kao i izbjegavanja sukoba između učenika i nastavnika, držimo potrebnim odrediti jasne kriterije ocjenjivanja u svakom pojedinom predmetu, kriterije za ocjenu iz vladanja kao i kriterije kod izricanja pedagoških mjera te s istima na početku školske godine upoznati i djecu i roditelje.

Nedostatak stručnih suradnika

Budući da veliki broj vrtića i škola nema ekipiranu stručnu službu, a zahtjevi i potrebe svih subjekata odgojno obrazovnog procesa sve su veći, uvažavajući ekonomsku situaciju u državi preporučamo da se razmotri mogućnost formiranja mobilnih timova koji će biti dostupni školama po potrebi, ne samo u slučajevima kriznih intervencija nego i u drugim situacijama. Na primjer, za provođenje opservacije, za individualni rad s učenicima, za rad s roditeljima i učiteljima, organiziranje tematskih radionica, sastanaka itd.

Praćenje i vrednovanje rada odgojno obrazovnih djelatnika

Podsjećamo na važnost vrednovanja rada odgojitelja, učitelja i nastavnika. Nadamo se da će preuzeta obveza uvođenja licencije, kao isprave kojom se dokazuju potrebne razine općih i stručnih kompetencija učitelja, nastavnika, stručnih suradnika i ravnatelja biti i ostvarena. Također podsjećamo na nedostatan broj prosvjetnih inspektora i pedagoških nadzornika, koji sukladno Zakonu o prosvjetnoj inspekciji i Zakonu o stručno pedagoškom nadzoru imaju široke ovlasti nadzora odgojno-obrazovnog rada i promptne zaštite djece u vrtićima i školama. Stoga jačanje kapaciteta inspekcijских i pedagoško nadzornih službi bi, uz uvođenje licencija za rad odgojno obrazovnih djelatnika, trebale biti prioritet u sljedećem razdoblju.

Raspored sati/organizacija rada

Problem organiziranja nastave izbornih predmeta, posebice vjeronauka i dalje je predmet pritužbi pravobraniteljici za djecu. Roditelji se žale da je vjeronauk u sredini rasporeda pa učenici, koji ga ne pohađaju, imaju slobodan sat koji još u brojnim školama provode neorganizirano i bez nadzora. Roditelji su nam se tužili i na neprovođenje dopunske i dodatne nastave u školama. Stoga preporučamo da se nastava svih izbornih predmeta odvija prvi i posljednji sat po rasporedu ili u suprotnoj smjeni, a da se dopunska i dodatna nastava osiguraju svojoj djeci koje ih trebaju.

Zaštita djece od gospodarskog iskorištavanja pri obavljanju stručne prakse u školama.

Nužno je povećati kontrolu opterećenja učenika strukovnih škola koji paralelno pohađaju teorijsku i praktičnu nastavu i vježbe. Ujedno je važno osigurati dostupnost prakse za sve učenike, kako bi se izbjeglo da učenici sami moraju pronalaziti poslodavce kod kojih će ostvariti propisani broj sati prakse, kao i upoznati učenike i njihove roditelje sa svim pravima u vezi s ostvarivanjem prakse.

Pravo djece na obavještenost i sudjelovanje

I u ovom izvještajnom razdoblju bile su aktualne prijave kršenja prava djece na informaciju o važnim pitanjima i odlukama koje se na njih odnose, kao i prava na izražavanje mišljenja. Stoga držimo važnim upozoriti učitelje, a posebno ravnatelje škola, da su dužni poštovati ova prava, koja su djeci zajamčena Konvencijom o pravima djeteta i Zakonom o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi. Isto se odnosi i na pravo djece na participaciju ili sudjelovanje u rješavanju važnih pitanja u školi koja ih se tiču. To posebno dolazi do izražaja u osnivanju i djelovanju Vijeća učenika, koja u mnogim školama još uvijek postoje samo formalno. Učenicima, a ni učiteljima nije posve jasna uloga tog tijela, a različiti su i načini biranja učenika u Vijeće kao i dinamika rada. Stoga preporučamo ministarstvu da u suradnji sa školama jasnije definira ulogu i zadaće Vijeća učenika, način biranja učenika u vijeće te izradi smjernice za djelovanje kako bi i kroz ovo tijelo učenici mogli ostvariti svoja prava sudjelovanja.

Razrada mjera u slučaju ugroze, kršenja prava učenika te drugih iznenadnih situacija

Ove je godine Ured pravobraniteljice zaprimao pozive stručnjaka i pritužbe roditelja u vezi s postupanjem škole u slučaju kriznih situacija. Još uvijek djelatnicima odgojno obrazovnih ustanova nisu jasne njihove obveze, a ni načini postupanja u takvim situacijama. Tako djelatnicima škole nisu posve jasne njihove obveze ni odgovornosti kao ni način postupanja kod razgovora djece s policijom i djelatnicima centra za socijalnu skrb uslijed određenih incidentnih situacija. U situacijama prijetnji, različitih burnih i nekontroliranih ispada djece, samoozljeđivanja, ugrožavanja svog i tuđeg zdravlja ili pokušaja suicida djece, djelatnici su također zbunjeni i ne snalaze se. Ova osjetljiva pitanja postavljaju pred djelatnike odgojno-obrazovnih ustanova posebnu profesionalnu i moralnu odgovornost, a pred Ministarstvo obvezu što žurnijeg donošenja Pravilnika kojim je potrebno urediti način postupanja nastavnika, stručnih suradnika, ravnatelja u poduzimanju mjera zaštite prava učenika te prijave svakog kršenja tih prava nadležnim tijelima. Potrebno je urediti i postupanje u zasad nereguliranim situacijama (kao npr. postupanje škole u slučajevima ovrhe nad djetetom, policijskih postupanja prema djeci, postupanja medija i slično). Procedure svakako trebaju biti dostupne učenicima i roditeljima i stručnoj javnosti.

Zdravstveni odgoj

Zdravstveni odgoj i obrazovanje koji bi trebao integrirati sva područja zdravstvenih rizika i dalje smatramo životno važnim za djecu. Mišljenja smo da je to jedan od najvažnijih preventivnih programa usmjerenih mentalnom zdravlju, spolnom i fizičkom zdravlju, prevenciji nasilja, prevenciji ovisnosti, te odgovornom ponašanju u socijalnim situacijama kao i zdravim stilovima života. Unatoč tomu što se on djelomično provodi u okviru savjetovališta, rada udruga i aktivnosti pojedinih stručnjaka trebalo bi ga konačno uvrstiti, uključujući stručnjake prvenstveno iz područja medicine i javnog zdravstva u školski program.

Prijevoz učenika

Razina stvarne zaštite djece u prometu još uvijek je upitna. Imamo saznanja da je prometna inspekcija utvrdila niz nepravilnosti, od neprimjerenog ponašanja vozača autobusa prema djeci, angažiranja umirovljenih vozača do korištenja neregistriranih i tehnički neispravnih autobusa, koji su unatoč tome imali urednu potvrdu o tehničkoj ispravnosti koju su im izdale ovlaštene stanice za tehnički pregled vozila. Stoga je nužno da škole i osnivači izvrše svoju dužnost organiziranja prijevoza učenika te da prijevoznici poduzimaju zakonom propisane mjere kako bi sigurnost djece u prometu bila na najvišoj mogućoj razini. Odgovornost je ravnatelja da, ukoliko imaju informaciju o autobusima koji ne ispunjavaju sve propisane uvjete za prijevoz, to prijave osnivaču, Ministarstvu unutarnjih poslova i Ministarstvu mora, prometa i infrastrukture.

Suradnja s roditeljima

U više slučajeva djelatnici odgojno-obrazovnih ustanova pritužuju nam se na nesuradnju roditelja, ali javljaju nam se i roditelji optužujući te djelatnike za neprofesionalno ponašanje. Uvjereni smo da se mnoge nesuglasice između roditelja i djelatnika odgojno-obrazovnih ustanova mogu riješiti jasnijim informiranjem roditelja, dopunjenim ugovorom, koji obuhvaća neke situacije koje su uobičajene u vrtiću i školi no roditelji nisu upoznati s njima (premještanje grupe/razreda u drugi objekt, spajanje grupa/razreda, promjena odgojitelja/učitelja, sklapanje privremenog ugovora, način rada koji uključuje i rad psihologa ili drugog stručnjaka, mogućnost i uvjete fotografiranja ili video-snimanja, obveze odgojno-obrazovnih ustanova koje proizlaze iz Obiteljskog zakona, Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, Protokola za postupanje u slučaju nasilja među djecom, Pravilnika o pedagoškim mjerama i drugih akata). O svemu navedenom preporučamo roditelje informirati na početku školske godine na roditeljskim sastancima, informativnim razgovorima i inicijalnom intervjuu.

Zaštita privatnosti

Sukladno Kaznenom zakonu i Zakonu o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi svi zaposlenici škole dužni su kao profesionalnu tajnu čuvati sve podatke o osobnom i obiteljskom životu učenika, koje saznaju u obavljanju svoga posla. Iako mnogi odgojitelji i učitelji poštuju povjerljivost tih podataka, ima onih koji to ne čine, bez obzira što je odavanje profesionalne tajne kazneno djelo. Nerijetko se prijepori iz sfere radno pravnih odnosa, umjesto unutar za to nadležnih tijela (školskog odbora, inspekcije i suda), pokušavaju riješiti putem medija i na štetu djece. Stoga radi zaštite prava djece predlažemo edukaciju zaposlenika odgojno-obrazovnih ustanova o zaštiti privatnosti djece.

Važnost dječjih i učeničkih časopisa za promicanje prava djeteta

Dječji i učenički časopisi imaju važnu ulogu u medijskom osnaživanju djece: razvijanjem kritičkog odnosa prema medijskim sadržajima i omogućavanjem izravnog sudjelovanja u kreiranju i širenju informacija koje su im važne, osobito onih koje se tiču njihovih prava i aktivne participacije u društvu. Potrebno je pružiti podršku školskim knjižničarima, učiteljima voditeljima novinarskih i drugih medijskih družina, osigurati im odgovarajuću satnicu te financijsku i stručnu potporu za njihov rad, uključujući stručno usavršavanje i superviziju. Također je važno omogućiti djeci i učiteljima da na odgovarajući način prezentiraju svoje medijsko stvaralaštvo u školi, lokalnoj sredini i šire te da razmjenjuju iskustva s drugim školama.

Obrazovanje o ljudskim/dječjim pravima i obilježavanje Dana Konvencije o pravima djeteta

Prilikom brojnih susreta djece i mladih s pravobraniteljicom tijekom 2009. godine, česta tema razgovora bila je nemogućnost djece da slobodno izraze svoja mišljenja i sudjeluju u nekim procesima donošenja odluka u svojim školama te da u školama nema dovoljno sadržaja kojima bi se djeca podučavala i pripremala da postanu odgovorni i svjesni građani koji su (ili će biti) spremni aktivno participirati u društvu. Učenici su upozorili kako im škola ne pruža sustavna znanja iz područja ljudskih prava i demokratskog građanstva. Iako od 1999. godine postoji Nacionalni program za obrazovanje za ljudska prava, rezultati istraživanja "Ljudska prava u osnovnim školama - teorija i praksa", koje je proveo Centar za ljudska prava tijekom 2009. godine na državnoj razini, potvrđuju mišljenje učenika. Do sličnih nalaza došlo se i kroz projekt u kojem je Ured pravobraniteljice za djecu surađivao s UNICEF-om u provedbi istraživanja o mišljenjima i stavovima djece o dječjim pravima (obuhvaćeno je više aspekata prava, s naglaskom na sudjelovanje djece).

Mišljenja smo kako u informiranju i educiranju mladih za sudjelovanje u demokratskom odlučivanju vrlo važnu ulogu imaju ponajprije škola i nastavnici, ali i Ministarstvo znanosti,

obrazovanja i športa i Agencija za odgoj i obrazovanje u preuzimanju svoga dijela odgovornosti za taj dio obrazovanja. Uz obrazovanje o ljudskim/dječjim pravima svim odgojno obrazovnim ustanovama također preporučamo da u godišnjem planu i programu aktivnosti, po mogućnosti oko 20. studenoga, dana kada je Konvencija o pravima djeteta donesena, osmisle aktivnosti, kojima bi djecu što bolje informirali o pravima djeteta i samoj Konvenciji.

Upućujemo na dostupnu literaturu na web stranicama našeg Ureda www.dijete.hr i Vijeća Europe www.coe.int/children

Vjerujemo da ćete s pažnjom razmotriti navedene prijedloge i preporuke te poduzeti mjere u okviru Vaših ovlasti, sve u cilju podizanja razine zaštite dječjih prava. Također molimo da nas sukladno čl.10. Zakona o pravobranitelju za djecu izvijestite o Vašim postupanjima glede dostavljenih preporuka.

S poštovanjem,

PRAVOBRANITELJICA ZA DJECU
Mila Jelavić, dipl. iur.

Dostaviti:

Prof.dr.sc. Dijana Vican, državna tajnica MZOŠ
Gospodin Želimir Janjić, državni tajnik, MZOŠ